

***Kebikeç*, “Gayriresmi Tarihimizin Tanıkları: Mektup, Fotoğraf ve Fotokartlar” özel sayısı, sayı 40 (2015), ss. 247-262.**

AŞK, İSTIRAP, HASRET VE FOTOĞRAF: KADIN ELİ/KALBI DEĞMİŞ ESKİ MEKTUPLAR

Oktay Özel

Methal

Çoğumuz aşk ve arkadaşlık mektuplarının en güzel numunelerini okumuş, hatta bizzat tecrübe etmişizdir. Az çok âşınayızdır o dünyanın duygularına, ardı ardına akan (ya da bir türlü akamayan gergin, klişe) cümlelerine. Tıpkı hayat gibi, aşk ve ilişki nasıl yaşanıyor idiyse sözcüklerin neşesi de kederi de muhtemelen ona göre değişiyordu.

Mektup genellikle öyle durup dururken yazılmazdı. Belki hâlâ da öyle... Oturup yazılıyorsa ortada bir mesele var demektir. Bu meselenin her zaman can ile canân arasında olması da gerekmez(di); iş ve aşk arasında sandığımızdan daha geniş bir türler skalası söz konusu. Her duruma uygun yazma biçimleri, kalıp cümleler, hatta klişeler de... Her mektupta meselenin özü bir şekilde dile getirilir, bitirirken de mümkün mertebe yine usturuplu bir şekilde iyi niyet veya beklenti cümleleriyle bitirilirdi. Bu bakımdan, Osmanlı sultanları adına üretilen ferman/hüküm türünün diplomatikasıyla “eski Türkiye”de ortalama bir mektubun oturmuş kalıpları, erkânı arasında sanıldığı kadar bir fark olmadığı dahi ileri sürülebilir.

Mektuplarda saklanan, örtülü geçilen ya da hiç zikredilmeyen hususlar, duygu ve düşünceler de olabilirdi. Hatta gündelik hayatın rutini içine sıkıştırılmış, gerçek duygu ve düşünceleri içermeyen, belki onlara gerek de duymayan sıradan, öylesine mektuplaşmalar...

Kısaca ritüel-metinler diyebileceğimiz bu türün örneklerini daha fazla görebileceğimiz yazışma, haberleşme çeşidi ise kartpostallar, fotoğraflar, foto-kartlar,

varsa genellikle özel günlerde kartvizit kullanılan tebrik kartlarıydı. Burada aslolan, öğrenilmiş/öğretilmiş nezaket kurallarının (ki bu genellikle “medeni olmak” ile eş anlamlıydı), ya da parçası olunan toplumsallığın ürettiği bir kültürel pratiği, bir görevi usûlen yerine getirmektir. Haksızlık yapmayalım; kimilerinin bunu bir zevk, alışkanlık haline getirdiği, mektup, kartpostal yazmaktan, postalamaktan haz aldıkları da oluyordu şüphesiz.

Bir çok kültürel pratikte olduğu gibi, taraflar bu ritüelin kimi vazgeçilmez unsurlarına olduğu kadar, jargonuna da belki gereğinden fazla önem veriyorlardı. Bunun başka açıklamaları da vardır mutlaka, ama babalarımızın, dedelerimizin (ve daha az olmak üzere büyük annelerimizin) mektep görmüş nesilleri, yani imparatorluktan Cumhuriyet’e müdevver nesiller, mektup yazmayı, inşa türünün gündelik hayat içine en fazla sızan bu pratiğini, formel veya informal eğitimlerinin bir parçası olarak da tecrübe ediyorlardı. Bilhassa son Osmanlı döneminde her konuda istida numûneleri, yazışma ve mektup örnekleri olduğu kadar, sevgiliye yazılacak samimi aşk mektubu örnekleriyle de dolu kitâbet ve inşâ kitapları basılıyor, çokça da satılıyor.¹

Dolayısıyla, Osmanlı’dan müdevver olup Osmanlıca yazmayı sürdüren dedelerimiz/ninelerimizle Cumhuriyet’in çocukları olub latin alfabesine geçmiş olan ebeveynlerimizden geriye kalan not, günlük veya birbirilerine yollanmış tebrik kartları, fotoğraf ve kartpostallardaki kimi şiir örneklerine, kimi güzel inşâ numûnelerine aman dikkatle yaklaşalım! Bu pasajlara bakarak kendilerinin şiir ve inşa sanatında şaşırtıcı ölçüde yetenekli olduğu hükmüne varmakta acele etmeyelim! Özellikle fotoğraf arkasına yazılan o kısa, bugün tam twitter kıvamında klişe-kelimelerle, tuttıkları günlüklere veya Ece ajandalarının içine serpiştirdikleri bu tür metincikler, çoğu zaman tam da bu öğrenilmiş ve beğenilmiş şiir ve inşâ örneklerinden yapılan alıntılardan başka bir şey değildi. Sadece kaynak belirtmiyorlardı, o kadar! Türkiye’de 1960’lar, hatta 70’lerin nesilleri dahi bu kültürün içine doğdular. İlk mektup denemelerini okulda öğretilen bu tür klişelerle, sevdikleri saydıkları aile büyüklerine yolladıkları mektuplar, kartpostallar vasıtasıyla yaptılar (bu sayıdaki Neslihan Demirkol’un yazısından anlaşıldığı üzere, aynı gelenek 1980’lerde de devam etmiş, ne güzel!).

¹ Bkz. Ersin Özarıslan, “Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşâ, Kitâbet ve Münşeat Kitapları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (Erzurum), 34 (2007), 63-78.

Hayatımızdan sessizce çıkıp giden mektup yazma, tebrik kartı, kartpostal ya da fotoğraf yollama pratiğiyle birlikte bir modernite geleneğinin daha sona erdiğini, hızla tarihe karışmakta olduğunu söyleyebiliriz. Şimdilerde bütün bu tür ihtiyaçlarımızı yeni vasıtalarla, e-postalarla internet üzerinden karşılıyoruz. Mektuplaşma esasen hâlâ özel alanımızla ilgili; ancak onunla sınırlı değil. Artık kamuya, ya da dar arkadaşlık gruplarına veya siyasi cemaatlerimize açık olarak yürüttüğümüz gündelik bir faaliyete evrilmiş türleri de var mektuplaşmanın, mesajlaşmanın, mailleşmenin.

Bütün bunlar mahremiyetin, aleniyetin ve en uç noktada teşhirin (kendimizi, hayatımızı, duygu ve düşüncelerimizi) tanımını ve derecelerini yeniden gözden geçirmeyi gerektirecek gelişmeler.

Doğru, herşeyi eskisi kadar tanımlama gereği duymadan tecrübe ediyoruz. Modernitenin “fazlası zarar” olduğunu şimdi daha iyi farketmekte olduğumuz bir hastalığından kurtuluyoruzdur belki de böylece (ama, “şu ilişkimize bir ad koyalım artık!” türünden ezeli klişeler hâlâ muhafaza ediliyor olabilir, araştırmak gerekir). Gerçek hayatlarımızın toplum içindeki hacmi ve ağırlığı küçülürken, belki buna verilen bir tepkiyle, görünürlüğümüzü artırmak istiyor, “hey, ben de varım!” diyerek kendimizi var etmeye çalışan ve ancak böyle iyi hisseden bireylere dönüşüyoruz usulca (ya da hızlıca). Habire dönüşüyor, dönüştürüyor, dönüştürülüyoruz...

Değişimin, dönüşümün bu derece hızlanması, türümüzün içine girdiği yeni aşamanın, hızla küresel bir nitelik kazanan teknoloji-dünyanın ve -yaşamımızın ayırt edici özelliklerinden biri olsa gerek. Süresi giderek kısalan, belki artık her on yılda değişen bir nesilden diğerine, her seferinde daha az şey devrediyoruz. Maddi ve manevi kültür alanından bir sonraki nesle daha az süreklilik unsuru geçiyor, her gün bir yenisi üretilirken. Bu kendi bireysel tarihlerimizin her yeni aşaması için de geçerli büyük ölçüde, o kadar farkında olmasak da..

Yazma eylemi ile olan ilişkimiz de bu arada bir kez daha ve esasından değişiyor. Artık tükenmekte olduğuna işaret edilen mektup, kartpostal veya fotoğraf yollamak, “postalamak” pratiğinden geriye sadece bir nostalji duygusu kalmakta; onun da günleri sayılı muhtemelen... Ve büyüyen bir efemera sektörü... Bu yazıda dile gelen mektup, fotoğraf ve kartpostal örnekleri de bu “eskici” sektörünün, yani sahhafigyelerin kır(ı)k ambarlarından çıkmış birer numûneden başka bir şey değiller.

Yazıya aşk ve arkadaşlık mektuplarından girmiştik. Ve o mektuplardaki bazen dökülen, saçılan bazen utangaç ve sıkılğan kelimelerden... Tam da o noktada sözünü ettiğim ve daha ziyade kartpostal ve fotoğraf arkalarında gördüğümüzü söylediğim o “öğrenilmiş kalıplar”, “ezberlenmiş klişeler” mektuplarda en fazla o giriş ve bitiş kısımlarında karşımıza çıkıyor. Mektupların esas özelliği genellikle bir konuya odaklı olmaları ise, iş mektubu ile aşk mektubu esasen farklı türler olmasına rağmen, önünde “iş” ve “aşk” sıfatları olması hasebiyle, her ikisini de konu-odaklı saymamız çok yanlış olmasa gerek. Her ikisinde de, ortada mektup yazmayı gerektiren bir mesele, bir durum, bir problem vardır genellikle. Ve bunlara eşlik eden farklı türden duygular...

Aşağıdaki örneklerimizden ilki ağır bir mektup, bir aşk ve ıstırap mektubu. Evlilikle neticelenmiş bir aşktan geriye kalan iniş-çıkışlı bir ruh halini dile getiriyor. Aynı zamanda bir sevgi çılgılığı; daha doğrusu, gündelik hayatın ve meşakkatlerinin rutini içinde tılsımını kaybeden bir aşkın, ilişkinin, anne-kadının dünyasında yarattığı aksülamel, büyük hayal kırıklığı. Ölüm duygusu ile içiçe geçmiş bir sevgi, aşk, yakarış ve serzeniş mektubu. İşin içinde annelik duygusu, evlâdının geleceğine yönelik takıntılı bir kaygı da var. Ve büyük bir korku... Ama ölümden değil; çünkü o bir his sadece. Küçük oğlunun geleceği ve o gelecekte bir anne olarak kendisinin veya imgesinin yerinin olup olmayacağı sorusudur onu, Seniye Hanım’ı asıl korkutan... Ve bir türlü konuşarak paylaşamadığı bu duygularını eşi Necdet Bey’e hitaben kaleme aldırtan.

Hicranlı bir aşk romanından ya da Yeşilçam senaryolarından çıkmış bir bölüm, trajik, uzun bir replik sanki.

Ama kurmaca değil; hayatın ta kendisi...

Okuyalım o halde.

“Ben para istemem, sevmek isterim!”

[.?] 1931, Cuma

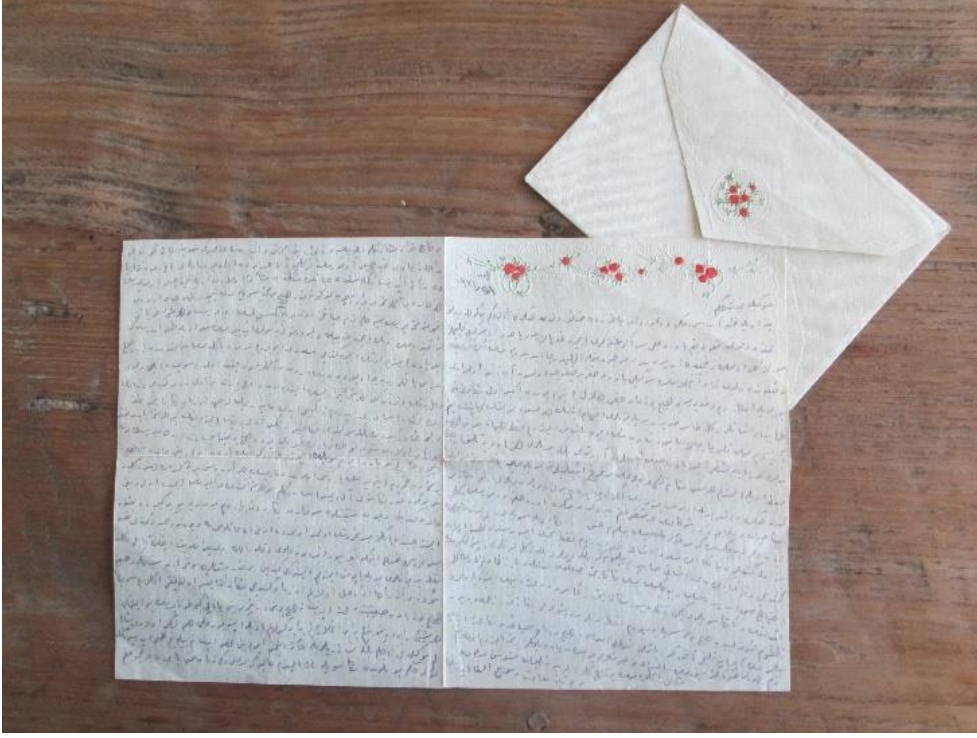
Sevgili Necdetçiğim,

Ben öyle zannediyorum ki doğururken yahud da doğurduktan sonra öleceğim. Bana gülme. Dokunmana ve dokunmağa kıymadığım yavrucuğumu sen eğer başkaları için hırpalarsan yahud o sevgili kalbiniz beni azıcık olsun rencide ederse, ben bütün mevcudiyetimle Allaha rica ediyorum senin en gülecek dakikanda kalbin kan ağlasın! Sevgili yavrucuğuma bir dakikacık olsun “ah annem olsa idi ben böyle olmazdım!” dedirtirsen, hiçbir zaman hakkımı helâl etmem, bundan emin ol! Sana bunu beni tanıyan insanlar değil, taş toprak böyle bunları ifham etsin. Her mesut gülüşün nihayetinde benim ağıtlarım[?]senin kalbini parçalasın! Ben dünyada senin için yaşamak istedim, fakat heyhat, sen beni anlayamadın. Susayan aşkıma ancak yavrucuğumun tebessümleri avuttu. Belki bunları hezeyan diye telâkki edersin. Fakat öyle isterim herşey sana benim hıçkırıklarımın boğuk iniltilerini söylesin. Belki bunu ben öldükten sonra bir defa böyle okumak istemezsin. Yalnız rica ediyorum, bunu durgun bir fikirle oku, olmaz mı? Sana son bir ricam var: Şu kağıdı Coşkuncuğum büyüdükten sonra yavrucuğuma verirsin, değil mi?

Necdetçiğim diyeceksin ki sen ölecek misin? Bilmem, his (bir boşluk bırakılmış) bana öyle söylüyor. Bundan üç dört sene evvel kendimi dünyanın en mesut insanı zannederdim. Fakat şimdi ise büsbütün aksine olarak kendimi dünyanın en bedbaht

insanı sayıyorum. Bilmem ki, belki doğru belki değil. Bunları düşünmeye neden ihtiyaç hissediyorsun diyeceksin. Senin bana karşı soğuk muamelen, bâriz tavırların lakaydlığın daima bana söylemediğini anlatıyor. Sana karşı daima sevdadan bahsetmek istediğim halde nutkum tutuluyor, hiçbir şey söyleyemiyorum. Fakat bunlar, bu düşünceler bana ne kadar zahmet veriyor bilmezsin. Acıyan kalbimi ancak göz yaşlarım teselli ediyor. Hiçbir zaman hayatımdan sana bahs edemiyorum. Çünkü sıra getirmiyorsun, münakaşadan hoşlanmıyorsun. Dünyada yalnız bir şey istedim, o da benim kalbimi anlayasın, bir kaç kelime ile bütün kalbimin şiddetini silesin ve beni yine saadet ve sevinc[e] ilka edesin. /2/ Birkaç nevâz-şikâr kelime ile bilsen ne kadar beni memnun idersin. Halbuki sen beni müteessir görünce daha ziyade hırçın olursun. Gönlümü alacak yerde olmayacak muameleleri yaparak daha ziyâde müteessir edersin. Belki sen de hayatın müşkülünden müteessir olarak öyle hırçın oluyorsun. Her halde bir anlaşmamak var. Niçin bugüne kadar hiçbir şey söylemedin. Niçin benimle ciddi olarak konuşmuyorsun? “Seniyeciğim bizim hayatımız neden böyle yeknesak geçsin!” demiyorsun ve herşeyi cereyanına bırakıyorsun. Onun için beni bin türlü düşünceye sevk ediyorsun.

Sen öyle zannedersin ki ben para isterim. Onun için kendimi mesut addetmiyorum. Bunda yanılırsın. Benim indimde para hiçdir. Ben yalnız birbirine uymak ve birbirinin derdinden anlayan bir çift olmak ve sevişen iki vücut değil, bir tek insan gibi herşeyi bir olsun isterdim. Bundan üç dört sene evvel neden kendimi dünyanın en bahtiyar insanı addederdim? Zengin mi idin? Hayır! Demek ki sen o zaman bana karşı başka türlü davranırdın. Belki sen kendi kanaatince zengin olmadığın, istediğin gibi herşeyi yapamadığından müteessir olarak bütün kolun kanadın kırılıyor ve hiçbir şeye cesaret edemiyorsun. Bunun için üzülme, ben para istemem, sevmek isterim. Halbuki senin paran olmadığı halde beni hiçbir şeyden mahrum etmiyorsun. Parası olub da karısının her arzusunu yerine getirmek hüner değildir. Ben bugüne kadar bana şunu al demiş insan değilim. Sen herşeyi kendin alırsın. Elinde olmadığı halde kendini birçok sıkıntılara sokarak bana bir defa param yok demedin. Bir kimseden başka ne istenir! Cebinde yalnız beş kuruşun olmuş olsa da onu da ailesine veren bir kimse ve kendi nefesine bile behresin harc etmeğe kıymayan bir insan[ın] ne ulvî bir kalbe mâlik olduğunu tarif etmek kabil değildir! Fakat ben bunları böyle yapmanı istemem. İsterim ki kendini böyle meşakkatlere sokmayarak “Seniyeciğim, vaziyetim şudur, biraz daha idareli olalım!” [dienesin]. O zaman kendimin sana daha yakın olduğumu anlarım. Sen bana hiç bir zaman ne sıkıntıdan bahsettin ne hiç bir şeyden! Niçin beni yabancı gibi tutuyorsun? Ben isterim ki herşeyi beraber düşünelim, beraber ağlayalım, beraber gülelim. Öyle istiyorum ki hemfikir olarak yaşayalım.

Sevgili Necdetcğim, belki seni arzularıyla müteessir etmiş isem beni affet! Ne bileyim, zannediyorum ki öleceğim. Bunları da sana söylemek istedim. Halbuki öleceğim zaman seni yanımda bulmayacağım /3/ diye yazmağa mecbur oluyorum. Çünkü hastahane[de] doğuracağım, her dakika seni yanımda bulamam. Belki de bu düşündüklerim büsbütün yanlıştır, orasını bilmem. Bazen düşünüyorum, belki de beni kendine layık görmüyorsun, onun için böyle yapıyorsun. Yahud da beni sevmiyorsun. Belki de kalbinde başkasına karşı bir muhabbet vardır; bir türlü bir mana veremiyorum. Velhasıl bin türlü düşünceler zihnimi kurcalıyor. Bazen Coşkuncuğum için benim kalbimi rencide edersin. Fakat yarın, ondan eminim ki, başkası benim yerimi tutacak olsa minik yavrumu hırpalarsan, hiç bir zaman seni affetmeyeceğim! Mezarımdan olsun hiçbir zaman rahat yaşamaman için dua edeceğim! Ve hiçbir zaman rahat etmeyesin ve her gülüşünde gizli bir keder kalbini parçalasın! Sebebini bilmediğin halde müteessir olasın! Yavrucuğumu üzme! Bir gün gelip de bu dediklerim olursa, aklına gelirse eğer, mezarıma gel! “Bak senin dediklerin çıktı!” [de]. O zaman ben de seni affederim. Beni ziyarete geldiğin zaman, demek olur ki beni haklı buldun ve beni bir dakika olsun aklından geçirdiğin için seni affederim. Ve benim de ruhumu olsun memnun etmiş olursun. Beni affet!

Necdetcğim, ne yapayım, böyle düşünüyorum. Bilmezsın ne kadar canım sıkılıyor. Evvela ilk gebe olduğum zaman aldırma işi ilkden elimizde para olmuş olsa idi, olacaktı. Halbuki bir müddet geçtikten sonra bir his bana öleceğimi ifham etti, vaz geçtim. Çünkü yavrumu ellerin eline teslim etmek istemem. Bilmem ki bu defa daima aklıma fena şeyler geliyor. Hep öleceğim zannediyorum. Acaba çocuğum olduğu için mi böyle düşünüyorum, yoksa hakikaten düşündüğüm gibi mi olacağını... Daima aklıma fena şeyler geliyor.

Necdetcğim Coşkuncuğumu iyi bak. Onu üzme, onu hırpalama! Bak, onu azıcık üzecek olsan her ikimizi de rencide edersin. Şimdi diyeceksin ki “ben yavrumu hiç

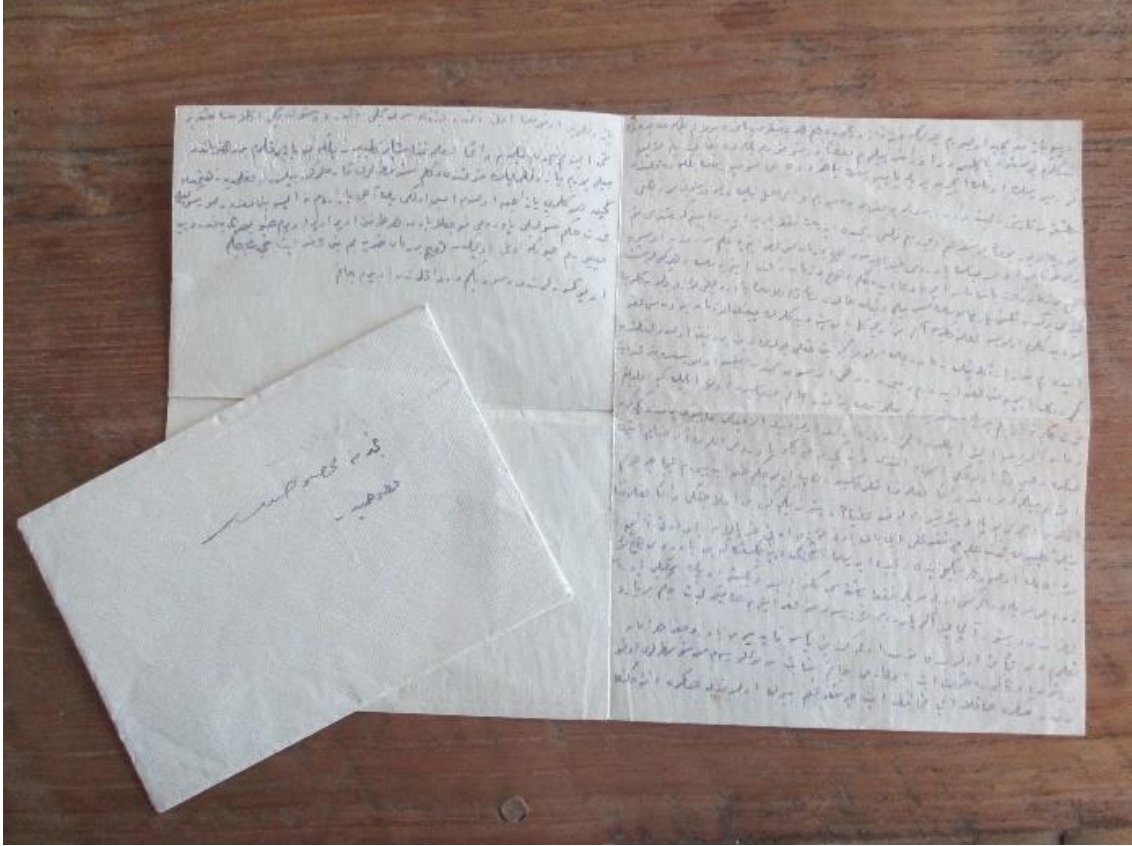
üzmem!” Bu böyledir, herkes öyle söyler! Fakat başkası gelince ise değişir. O pek sevgili yavrın nazarından düşer. Alçalır, eğer yavrumu üzersen seni affetmem! Sakın!

Necdetçiğim bu yazdıklarımın müteessir olub da nevmîd olma. Kendini ye'se kaptırma. Yavrucuğumu her zaman düşün, ona göre hareket et, olmaz mı canım? Şayet ben ölürsem sen şu satırları okuduktan sonra sakla. İyi muhafaza et. Coşkuncuğum büyük olduktan sonra anneciğinin /4/ yazdıklarını okusun. Onu ne kadar aşkla sevdiğimi, ne kadar düşündüğümü anlatsın. Başka birşey istemem.

Niçin bilmem, aklıma daima fena şeyler geliyor. Belki bu yazdıklarım birer hezeyandır, bilmiyorum. Yazdıklarımın farkında değilim. Şu satırları karalarken bilsen aklımdan zihnimden geçen her kelimeyi yazacak olsam emin ol ki pek acı yazardım.

Ne ise, beni mâzur gör sevgili Necdetçiğim. Sevgili yavrumu kucaklayarak her tarafını öper, öper, öperim... Doyuncaya kadar diyemiyorum çünkü onu öpmekten hiç bir zaman doyamam. Beni affet Necdetçiğim!

Adiyö! Gözlerinden ve sevdiğim dudaklarından öperim canım.

Hayli ağır ve iç daraltan bu mektubu kaleme alan, en derin sıkıntılarını dile getiren, üstelik o andaki psikolojisinin iniş çıkışlarının da farkında olan bu eğitimli kadına, anneye ve ikinci çocuğuna hamile anne adayına sempati duymamak mümkün mü?

Her ne ise, koyduğum noktalama işaretleriyle dramatik etkisini biraz daha artırdığımın farkında olduğum ve orijinali noktalama işaretleri olmadan, 1931 yılının bir Cuma günü (ayını ve gününü çıkaramadık, ama pek önemli mi?) kaleme alınmış bu çok özel mektubun içeriğini yorumsuz bırakmak belki daha doğru olur. Samimiyetine, mahremiyetine binaen... Dileyelim Seniye Hanım o doğumu da salimen atlatmış, ölmemiş ve ölüm duygusundan kurtulmuş, herşeye rağmen sevdiği Necdetciği bu mektubu okumaya bile gerek kalmadan kendini toparlamış, haletiruhiyesi bozulmuş olan eşine biraz sevgi ve şevkat göstermiş, hayatlarının geri kalanını mutlu mesut, torunlarıyla oynayarak geçirmiş olsunlar... Hatta bu mektup Necdet'e hiç ulaşmamış olsun!

Ama bize ulaşsın!? Eğer öyleyse, belki ölünceye kadar Seniye Hanım'ın bir kendisinin bildiği bu mektubu biz şimdi kamuya ifşa ediyoruz demektir! Bütün vebâlini göze alarak... Burada ciddi bir ahlakî ve metodolojik soru(nu)muz olduğu âşikâr!

Bu can sıkıcı boyutu şimdilik bir kenara bırakıp, mektubun şekil şartlarına dair iki hususa dikkat çekerek devam edelim.

Birincisi, eğer mektubu kaleme alan kadının adı bu ise (ve elbette doğru okuduğumuzu varsayarsak!), Seniye Hanım, çiçek desenli küçük zarfın üstünde önce “Sevgili Necdet'e mahsusdur” yazmış, sonra fikrini değiştirip bunu silmiş (ama hâlâ okunabiliyor). Sonra fikrini değiştirmiş, “Sevgili”yi çıkarmış, daha soğuk bir ifadede karar kılmış: “Necdet'e mahsusdur, hususîdir”. Karmaşık duyguların bir diğer dışavurumu...

İkinci husus bu mektubun buraya nereden nasıl geldiğiyle ilgili. Mektup her nasılsa sahihsiz kalmış; Ankara'da “Birleşik” Ayrancı Antika Pazarı'na düşmüş, orada bu satırların yazarının gözüne ilişmiş, benzerlerinin arasından (yine sadece şekli özelliklerinin câzibesine kapılarak ve uzunluğundan hareketle “burada belli ki bir hikâye var!” diye düşünerek) hoyratça çekilip alınmış. Sonunda, işte buyurun, hikâyemiz sizlere ulaşmış bulunuyor!

Seniye Hanım'ın ya da Necdet Bey'in çocuklarının, ahfadının, annelerinden ya da anneannelerinden geriye kalan bu mektubu, muhtemelen hiç farkına varmadan ya da

oku(ya)madan, gözden kaçırdıklarını düşünelim. Belki bu yüzden, mektubun yazarının ve alıcısı olan Necdet Bey'in ölümlerinin ardından bir şekilde kapıcılar ve hurdacılar vasıtasıyla yeniden hayata geri dönmüş, "beni görün!" diye çırpınıp durmuştur o antikacı tezgâhında!

Madem insanlık hallerinden söz ediyoruz, meraklı okuyucu bu mektuptan on yıl önce başlamış ve sadece üç yıl sürmüş bir başka aşkın, yine sadece kadın kahramanı tarafından kaleme alınmış mektuplarına yansıyan hallerini görmek isterse, bu kez Cevdet Hanım'ın İhsan Bey'e yazdığı ve onun da hayatı boyunca saklayıp âhir ömründe İstanbul'da bir sahafa, Bahtiyar Bey'e emanet ettiği o çok hususi mektupları okusun.² O mektuplar ki, Fatma Cevdet Hanım ilişkilerinin dışsal faktör ve zorlamalarla bitirilmesi üzerine kendisinden kesinlikle onları yakmasını istemesine rağmen, İhsan Bey'in eli de gönlü de onları yakmaya varmamış. Sonunda o karmaşık ruh haliyle yakılması işini itimat ettiği birine bırakarak sessizce çekilmiş hayatımızdan.

O halde, yakılmamış mektup, alttan alta bir gün başkalarınınca da okunması arzulanan bir mektup mudur? Öyle ise, Bahtiyar Bey mektupları okuyup, yayınlarken, asıllarını niçin yaktı! Cevap: İhsan Bey'in hem yakmak isteyip eli varmayan, hem de bir şekilde bilinsin istediği şeyi, onun adına yapmış oldu. Bunun ince ve hakkaniyetli bir tasarruf olmadığını kolayca söyleyebilir miyiz?

Mesele sadece vicdan rahatlatmak değil, katiyyen! Evet, basbayağı bildiğimiz o insanlık halleri!

Üstelik, Seniye Hanım'ın ya da eşi Necdet Bey'in bu çok ağır içerikli mektubu hayatı boyunca muhafaza etmiş olması o kadar da garipsenecek bir durum mu? Bizlere yazılmış, ya da yazıp yollamadığımız her mektubu, nasılsa bir gün öleceğiz, ya da hatrası çok ağır diyerek hemen ihrak etmediğimiz gibi...

İkinci mektubumuzla devam edelim...

² *Fatma Cevdet Hanım'dan İhsan Bey'e Yakılmamış Mektuplar* (haz: İ. Bahtiyar İstekli), (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013).

“Melek kızım, tenbel kızım!”

B (Bismillah!)

21 Meliha Hanım'a,

Güzel Meliha Hanım kızım,

Siz de mektubumun cevabını göndermişsiniz. Aman efendim, ne kadar da güzel yazılmış! Maaşallah dedim. Seve seve okudum. Hemen cevabını yazmağa başladım. Resmimi istiyorsunuz, pekâlâ, çıkarır gönderirim. Eğer lütfen siz de gelirken istediğim halde nasılsa almağı unutmuş olduğum resminizi gönderir iseniz, son derecelerde memnun olurum. Benim de sizi çok göreceğim geldi. Bâki gözlerinizden öperim, melek kızım, tenbel kızım...!

Fi 2 Nisan, sene 317

*21 Meliha Hanımefendi dayısı
Hidâyet*

Eğer başörtüsünü beğendiniz ise bir de çarşaflık göndereyim, olmaz mı?

Bu mektubumuz, yine küçük ve gümüşî kabartma çiçek desenli bir zarfa konulmuş, sol üst kenarı aynı şekilde desenli kağıda yazılmış. Kısa bir mektup, ya da küçük yeğenlerin mektup yazma denemelerine incelikle karşılık veren bir aile büyüğünün cevabı notu gibi... Ama sıcak ve nezih; eğitilmiş bir elden çıktığı belli. El yazısının bâriz kalitesi yanında, şu cümledeki nezâket dolu zekâyâ özellikle dikkati çekelim: “... *gelirken istediğim halde nasılsa almağı unutmuş olduğum resminizi gönderir iseniz...*”

Yazanın ismini bilemiyoruz, yazmamış. Ama, mektubun sonundaki nottan anlaşıldığına göre, karşımızda bir hala duruyor; Hidayet dayının eşi...

Mektubun üzerindeki tarih: 2 Nisan, sene 317, yani 15 Nisan 1901.

Zarfin üzerindeki, mektubun yollandığı kişiye dair not ise şöyle: “*Hadika-yı Ma’rifet talebâtından 21 numeroda mukayyed Meliha Hanımefendiye...*”

Belli ki kendisine mektup yazılan küçük kızımız, hem melek hem tembel☺ (yine yanlış okuyup uydurmadıysak!) yeğen Meliha, İstanbul’un seçkin bir mektebinde öğrenci. Buradan anlıyoruz ki, Osmanlı başkentinin, ya da çocuklarını bu okula yatılı yollayan taşranın seçkin bir ailesiyle karşı karşıyayız. Taşrayı da ihtimal dahiline alışımızın bir sebebi de aynı isimle hem İstanbul Kasımpaşa’da hem Konya Meram’da birer mektebin var olmasıdır.

Eğer bu mektep İstanbul’da olanı ise, ve halamız da bu şehirde oturuyorsa, kendisinin ilk mektubumuzdaki Seniye Hanım’la sadece hemsınıf değil, pekâlâ tanışık da olabileceğini düşünemez miyiz bir an? Başka bir nesle mensup olan halamız, Seniye Hanım’ın da büyüğü hükmünde olduğuna göre, Seniye’nin yukarıdaki hallerine de vâkıf olabilir, değil mi? Tesadüf bu ya!

Hatta, dilerseniz, siz daha ileri gidip, Seniye Hanım’ın mektubunu kendisinden başka bir de bu “hala”ımızın okuduğunu tahayyül ediniz! “O kadar da değil!” mi? Öyle olsun, fazla zorlamayalım! Ne de olsa Seniye Hanım’ın mektubunun tarihi, çok daha geç; 1931. Arada tam otuz yıl var.

Yeğenin melekliğini muhtemelen samimiyetle vurgularken, o meleği incitmeyi göze alarak “tenbel”liğine takılmadan da duramayan halasına Meliha’nın yazdığı mektup ise maalesef elimizde değil (belki de Ayrancı Pazarı’nda mektuplar arasında eşelenirken, onu geride bırakmışızdır! Öyleyse, yazık tabii ki!).

Mektuptaki diğerk kimi ayrıntıları yine okuyucunun dikkat ve muhayyilesine bırakıp, son kartpostal ya da “karta” numûnelerimize geçelim. Yazışanlar aynı ailenin mensupları (zannımızca). “Anneler” ile oğulları Mehmet’in ilişkisini gösteriyor bir kıyısından (bu kez şans eseri Ayrancı Pazarı’ndan ya da Kebikeçin Ahmet’in dükkânından yolları ayrılmadan bizlere kadar ulaşmışlar!).

O halde okuyalım, sırasıyla...

Karta’nın hikmeti: “Görün Mehmedimi!”

Birinci “karta” (ailenin kadınları, kızları ve çocuklarının fotoğrafları)

Köstendil, 22 ... sene 19..[?]

Sevgili Evlâdım.

İşte bu kartamızı sana yadigâr olmak üzere gönderiyorum. Bu kartada iki kişimiz eksik. Amucan bizlerle çıkmak istemedi. O yalnız iki kardaşını alup, onlarla çıkup gönderecek. Ninen de o günü bizde yokdu da. Başka vakit hepimiz toplanıp çıkarız. Süt anan çocuklarıyla çıkıp o da gönderecek. Senin olan arkadaşların cümlesi toplanıp, onlar da fotoğrafa çıkacaklar. Sen hiç kimse için düşünme, yalnız derslerine devam et, çalış. Sıkça

mektup yaz. Biz de seni düşünmeyelim. Yalnız bir acemilik ettin, herkese mektup yazdın, yalnız dayına ayrı bir mektup yazmadığın için çok gücendi. Amucana gönderdiğin fotoğrafla çekib resmini evden alıp üç gün yanında taşıdı.

İkinci “karta” (Köstendil’den)

İki gözüm Mehmedim,

İşte bu kartayı benden sana yadigâr olmak üzere gönderiyorum evlâdım. Gönderdiğin fotoğrafa çok sevindim. Evimize gelen misafire “görün Mehmedimi!” diye gösteriyorum.

Evlâdım biz sana sık mektup gönderiyoruz. Sen de bize gönder. Muallim Efendi söyledi, bir ay gitti, altı ay kaldı. Mehmed görüşmeğe gelicek. Senin de fotoğrafını gören ve senin de oraya gittiğini duyan Bulgar ve Türk herkes “aşk olsun!” diyorlar. Evlâdım üzülmesin.

Gözlerinden öperiz.

Annelerin.

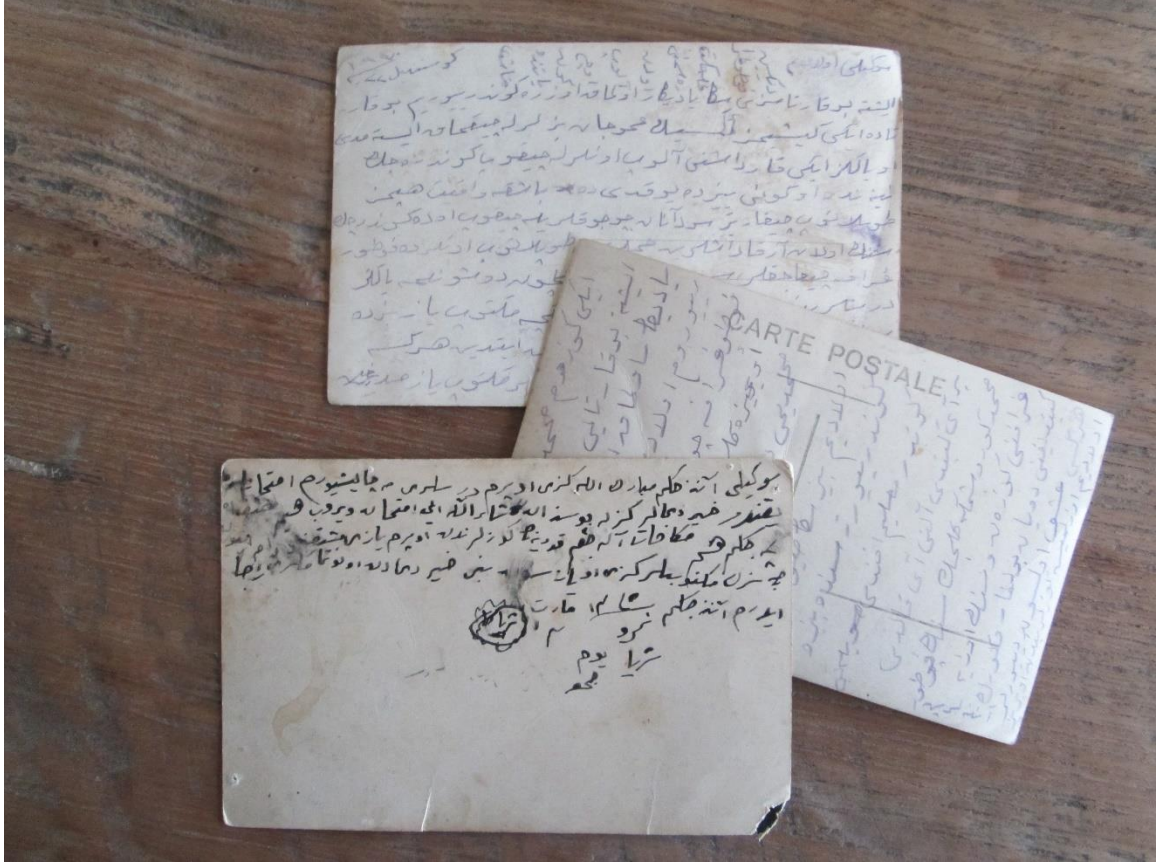
Üçüncü kartpostal (Luditz’ten)

Sevgili Anneciğim,

Mübarek ellerinizi öperim. Derslerime çalışıyorum. İmtihanlarım yakındır. Hayır dualarınızla bu sene inşallah iyi imtihan virüb hem hizmete[?] geçeceğim hem mükâfat alacağım. Kadriye’nin gözlerinden öperim. Yazı meşakkatinde[?] devam idiün, ben sizin mektuplarınızı[? iki kelime okunamadı] Beni hayır duadan unutmamanızı rica ederim anneciğim.

Sene 25, 13 Mart [26 Mart 1909]; numero 13, Süreyya, yevm-i Cuma.

Sonundaki gülümseyen yüzü andıran kaligrafik resmin içinde de Süreyya ismini okuyabiliyoruz. Takip eden kelimenin ise sadece son lâm ve mim harfleri seçiliyor.

Bu son örneklerimizin ilk ikisi bir annenin oğul Mehmet'e yolladığı kartlar. Ya da kendilerinin deyimiyle ve belli ki o zamanın Rumeli Türklerinin jargonuyla, birer "karta". Yani bir kartpostal ve bir de karta basılmış aile fotoğrafı, foto-kart. Üçüncüsü ise oğuldan anneye kartpostal.

Görüleceği üzere, bu kez eski Osmanlı topraklarındayız... Rumeli'de, yazışmaların yapıldığı tarihlerde artık Bulgaristan sınırları içinde yaşayan Osmanlı'dan mevrus bir Müslüman ailesi var galiba karşımızda. Köstendil'de oturuyorlar. Eğer yanlış yorumlamıyorsak, başka bir şehirde (hatta ülkede) okuyan oğulları Mehmet'e yazılmış ilk ikisi. Buraya kadar sorun yok; ailemiz Köstendil'de ve uzakta olan Mehmet isimli bir oğulları var. İlk foto-kartın üzerinde "Köstendil, 22, sene 19.." yazılı (aslında bu kadarı bile şüpheli ya, biz öyle varsayalım!).

Son kart ise Luditz'den yollanmış. Bu şehir bugün Çek Cumhuriyeti'nin Karlovy Vary bölgesindeki Žlutice kasabası muhtemelen (Google araştırması bizi tamamen yanlış

bir yere sevketmemişse tabii!). Kartın arkasındaki tarih açık seçik: Rumî 13 Mart 1325, yani miladi 1909 yılının Mart ayının 26'sı, Cuma günü.

Buraya kadar da sorun yok gibi!

Ama, işte bundan sonrası biraz karışık sevgili okuyucu! Karışıklık şurdan kaynaklanıyor ki, sonuncu kartpostalımızın oğul Mehmet'ten olduğu birazcık şüpheli!

İzah edelim (ya da etmeye çalışalım): Şöyle ki, bu kartpostalın altındaki imza yerinde Mehmet isminin olmasını beklerken, karşımıza çıkan isim Süreyya! (onu da doğru okumuşsak tabii! “Hay senin Osmanlıca bilgine de!” diye başlamayalım hemen lütfen; hiç değilse olanla idare etme ve her koşulda sizlere hizmet götürme gayretimizin takdir edilmesini bekleriz). “Hadi öyle olsun, okuyamadığın yerler sana kalsın; da o kartı niçin diğer iki karta ile alâkalandırdın o halde?” diye soracaksınız haklı olarak! Ona da bir cevabımız var elbette: Çünkü bu üç malzeme aynı koleksiyonun içinden çıktı ve biz de son ismin Mehmet olmadığını anlayana kadar bunları ana-oğulun karşılıklı yazışmaları farzettik haliyle. Ama neticede oğulun ismi Süreyya çıktı, ve şimdi önceki kurgumuzdan usulca çark etmeye çalışıyoruz belki! En azından bunu dürüstçe ikrar ediyoruz!

Ama bu ikrarın kimseye bir hayrı da yok şu aşamada. O halde aklımızın erdiğince bir çıkış yolu bulmaya çalışalım. Olmaz ise yine ilk senaryomuzu kurtarmanın yollarını ararız birlikte. Yaşasın şeffaf tarihçilik!

Zannımızca ortada iki ihtimal var: 1) Oğulun ismi pekâlâ Mehmed Süreyya olabilir; ama kendisi bize bir muziplik yapıp kaligrafik açıdan gülümsemeye daha elverişli olan Süreyya'yı kullanmış, Mehmet'i düşürmüş! Üstelik bu Süreyya da pekâlâ bir mahlas olabilir! Pek ikna edici gelmedi mi? Peki öyle olsun! 2) Bu kartı yollayan Süreyya'nın aslında bu annelerle ve o aileyle hiç bir ilişkisi yoktur! Sadece sahaf dükkanımızda hasbelkader onların arasına karışmış! Böylece sessizce o ailenin bir ferdi olmuş! Biz de bunun üzerine atlamış, öz evlat Mehmet'in yanına, o aileye Süreyya isminde bir de üvey evlât kazandırmışız! (Nasıl, şimdi rahatladınız mı?). Eğer durum bu kadar basitse yapacak bir şey yok; günahı bu kartalarla o kartpostalı birbirine karıştıranların boynuna deyip aradan sıyrılalım. Sıyrılalım ki, tarihçilik mesleğini daha fazla âlemin diline düşürmeyelim!

Daha az muhataralı hususlarla tatsız tuzsuz devam edelim o vakit. Mesela şuna ne dersiniz: Özellikle anneden oğula giden kartalarda, önceki Seniye Hanım'ın mektubunun

aksine, noktalama işaretlerine dikkat edilmiş sevgili okuyucu. Hatta yarım kalan kelimelerde alt satıra geçerken tire (-) işaretiyle hece kesme kuralına bile uyulmuş. (İşte tarihçiden biz bunu bekleriz! Gördüğünü bir güzel tasvir et, geç! İllâ ki bir yorum yapma, bir hikâyeye uydurma gayretiyle olmayan ilişkiler icad etmenin ne âlemi var, değil mi!).

Öyleyse kolay, alın size bir diğer “orijinal” tesbit (baştaki hikâyemizin bir ayağı şüpheli hale gelince, kolayından çamura yatıyor ve senaryoyu kurtarmaya bile çalışmıyoruz, gördüğünüz gibi): O civarlarda da eskiden aile-arkadaş fotoğraflarının çoğu “karta”lar vasıtasıyla eş-dosta, uzaktaki aile efradına yollanmak üzere çektiriliyormuş! İlk kartanın esas konusu tamamen bundan ibaret: Fotoğraflar, fotoğraf çektirmek ve onları Mehmet’e yollamak için sıraya giren aile efradı. Amcalar çıkıp ayrı fotoğraf çektirecekler (babanın sözü edilmediğine göre, Mehmedimiz yetim olabilir mi?); süt annesi kendi çocuklarıyla, hakezâ. Ve Mehmet’in yakın arkadaşları, ilh... Anlaşıldığı kadarıyla fotoğraf yeni bir icad olarak mutluluğu artırıyordu. Hasreti azaltıyor muydu peki?

Azıcık daha oyalanalım ve bu kartaları birazcık özel kıldığımı düşündüğümüz bir başka hususa dikkat çekelim: Annemiz, hatta bütün ailemiz uzakta, bir başka diyarda okuyan oğulları Mehmet’le gurur duyuyorlar (tabii ki duyacaklar!) ve bunu kendilerince dile getiriyorlar (ee, o da haklarıdır!). Tamam, ona da eyvallah! Ama Allah için şurası da hoş değil mi insafılı okuyucu: Bu gurur tablosu o şehirdeki “Türk ve Bulgar” herkesçe takdir ediliyor, “aşk olsun!” deniyor! Annenin şu sözlerinin de mi hiç orijinalitesi yok: “Görsünler Mehmedimi!” Günümüz söyleyişyle, “yürü Mehmedim, kim tutar seni! kıvamında bir deyiş değil mi?

Yeter, sadede gel mi diyorsunuz, hay hay, burdan buyurun o zaman: Annemiz sadece aslanım oğlum diyerek bir kenara çekilmiyor. Bir yandan da ah benim saftirik evlâdım demeye getiriyor akabinde; aile içinde çıkan ufak bir krize değiniyor: Dayısının, kendisine ayrıca yazmadığı için Mehmed’e gücendiğini de belirtmeden geçemiyor. Ama yine sevgi ağır basıyor ailemizde, yeğenine biraz güvenmiş olan dayı dahi Mehmet’in diğerlerine yolladığı fotoğrafını yanına alıp üç gün boyunca şehirde onunla geziyor (belki o da resmi etrafa göstererek ailenin ortak gururundan kendine pay çıkarıyor naif bir bencillikle). Zaten ikinci kartanın temel konusu oğullarının fotoğrafını ve haberini konu komşuya göstermek ve anlatmaktan ibaret değil mi? Ve bu gururu, mutluluğu Mehmet’e de aktarmak... O yeter ki mutlu olsun, dert etmesin; memleketini ve ailesini düşünerek

hasretlik çekmesin. Bu fotoğraflar eşliğinde sadece derslerine çalışsın! Ama, bir yolunu bulup illâ ki o gücendirdiği dayısına da müstakilen yazsın, mümkünse fotoğraf yollasın! Ah anneler, ah anneler!

Pardon, “ders” mi dedik? Son kartpostala tekrar bakıyoruz. Süreyya da Luditz nam şehirden yolladığı kartpostalda ders çalışmaktan, imtihanlara girmekten söz etmiyor mu? Bu da mı bir tesadüf! O da uzak bir diyarda öğrenci, ders çalışıyor, imtihanlarına hazırlanıyor. Annesinin hayır dualarını bekliyor! Yoksa orijinal senaryomuzu bir kalemde silip çöpe atmakta acele mi ettik, ey benim uyanık okuyucum? Dönüp, yine soralım bu durumda: İlk iki kartada geçen oğul Mehmet ile üçüncü kartı annesine yollayan Süreyya sahiden aynı kişi olmasın! Yine aynı malzeme üzerinden anayla oğlu tekrar mi birbirine kavuşuyorlar yoksa! (Yoksa zaten bir aradaydılar da biz bir an vehme kapılıp, sahafımıza da yok yere bühtan mı etmiş olduk!). Tarihciliğin dedektiflik boyutunu küçümseme eğiliminde olan okuyucum, her şüpheli delilden muhtemel bir senaryo çıkarmaya çalışan tarihçinin bu heyecanlı yaratıcılığıyla dalganı geçmeye hâlâ devam ededur sen... Ama şunu da unutma: “Muhtemel” olan da tarihe dahildir!

Geçelim...

Hayır geçmeyelim! Sizlere inat, buyurun son spekülâtif cümlemiz: Bu iki analı bir oğullu, ki o oğulun diğer adının da Süreyya olma ihtimali tekrar ağırlık kazanmış bulunduğuna göre, ailemizin Rumeli Bektaşilerinden olma ihtimaline ne dersiniz? Bunu da nerden mi çıkardık şimdi durup dururken! Fal baktık diyelim...

Cümle şeytan ayetlerinin iğvasına ragmen sözümüzü yine tatlıya bağlayıp, o sevgi kütü anaların gözlerinin gördüğü “biricik” oğulları Mehmet’le bu iki (+1) karta üzerinden bize yansıyan hayatlarının şu kesiti dileriz tatlı bitmiş, mutlulukları daim olmuş olsun. Mehmet okumuş büyük adam olmuş olsun! Hatta daha ileri gidelim, olmuşken “Süreyya” mahlasıyla bayağı da iyi bir hattat olmuş olsun bu muzip evladımız! Üstüne üstlük bir de marifetli bir Bektaşî Babası olsun...

Sözü bir şekilde fotoğrafa bağlayarak bitirelim: Onlar muratlarına ererken, yüz yıl sonra biz onların bu mutluluk ve gurur tablosunu yeniden fotoğraflamış olalım.

Hadi hep beraber, “çiiiz”!☺

NOT: Yazıdaki görseller yazarın ve Ahmet Yüksel’in arşivindedir.